



הקדמה



בשבח והודיה לה', הננו מוציאים לאור חמישה מאמרים של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב מליובאוויטש זי"ע, עם ביאור נרחב.

חמישה מאמרים אלה נבחרו מתוך עשרות כרכים המכילים את מאמריו ו'המשכיו' הרבים של אדמו"ר מוהרש"ב.

מאמרי אדמו"ר מוהרש"ב ידועים ומפורסמים כמאמרים שבהם סוגיות תורת החסידות העמוקה מתבררות ומתלבנות בהרחבה וביסודיות. וכפי שהתבטא כ"ק אדמו"ר זי"ע, שבמאמרים אלו "באים עניני החסידות בביאור יותר רחב ובהבנה והשגה שכלית יותר, מכמו שהם (בגלוי - גם לאנשים כערכנו) במאמרי רבותינו שקדמו".

הרבי זי"ע ציטט בכמה הזדמנויות את פתגם חסידים הראשונים שאמרו על כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב שהוא "הרמב"ם של תורת החסידות". ומבאר הרבי את תוכנה של אמירה זו: "עניני החסידות באו במאמריו בסדר מסודר, בהסברה מודרגת ובמשלים המבררים וכו'. ומוכן, אשר על דרך שהרמב"ם כותב אודות ספרו יד החזקה: 'וראיתי לחבר דברים המתבררים וכו' בלשון ברורה בדרך קצרה עד שתהא תורה שבעל פה סדורה בפי הכל כו' דברים ברורים קרובים נכונים כו'" - הוא הדבר בנוגע למאמרי כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, אשר בהם באה תורת החסידות (בגלוי כנ"ל) 'בדברים המתבררים, בלשון ברורה . . דברים קרובים נכונים".

ואכן, הדברים מפורסמים וגלויים לכל מעיין ולומד במאמרים אלו.

*

בספר זה, היוצא לאור בסדרת "המעיינות" שמטרתה לאפשר לכל לומד ללמוד ולהבין את השפע העצום בכמות ובאיכות של מעיינות חסידות חב"ד, נבחרו חמישה מאמרים יסודיים העוסקים בסוגיות מרכזיות וייחודיות של תורת החסידות, ערוכים ומבוארים.

בתחילת כל מאמר הובא המאמר עצמו ולאחריו מופיע המאמר עם הביאור, הנחלק לשני חלקים:

(א) פירוש המופיע תחת כל פסקא מהמאמר, המבאר ומפענח את עיקרי הדברים בהרחבה ובשפה בהירה. בנוסף לפירוש הצמוד באו הערות בשולי הגיליון הכוללות מראי מקומות, תוספת הסבר במקום הצורך ומובאות קצרות המוסיפות הסבר ורקע לסוגיא.

(ב) בחלק מהמאמרים, לאחר ביאור גוף המאמר בא מדור "עיונים". עיונים אלה, המחולקים לסעיפים, באים לתוספת ביאור כללי בנושא הנידון, הרחבה והעמקה בו, יישוב קושיות המתעוררות ועוד.

כמו כן בהוצאה זו נוספו הרבה מראי מקומות, נעשתה חלוקה לקטעים ולפרקים, ונוספו סיכומים בסוף כל פרק.

*

עריכת הספר נעשתה על-ידי הרב אליהו אברהם שי' קירשנבאום. השתתפו בעריכה: הרב שניאור זלמן שי' העכט והרב בנימין שי' מאירי.

תודתנו נתונה לרב ישראל אריה לייב שי' לאופר והרב שמואל שי' וולס על עזרתם בהכנת הספר לדפוס, ולהרב מנחם מענדל שי' כהן (בהרח"ש שי') על הערותיו המועילות.

*

ויהי רצון, שלימוד מאמרי החסידות בעומק ובהרחבת הביאור, יזרו עוד יותר את קיום היעוד "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", בקרוב ממש.

ספריית מעיינותיך



- 11 מאמר דיבור המתחיל "האמנם ישב אלקים" תרמ"ג
- הפירוש של תורת החסידות בתיבות "ה' אחד", שהקב"ה הוא המציאות היחידה שקיימת, אינו מכוון לומר שהנבראים הם מציאות דמיונית, אלא שמציאותם בטלה לחלוטין * שלושה שלבים כלליים בהכנת ביטול זה: א) העולמות אינם מציאות אמיתית, אלא מציאות של "כזב". ב) יתירה מזו: לעולמות אין שום מציאות עצמאית, אלא כל הימצאותם היא התחדשותם התמידית ממקורם. ג) אף יותר מכך: העולמות כלולים תמיד במקורם האינסופי, והם חסרי ערך לגמרי לגבי * על-פי כל זה מתפרשים בעומק רב דברי חז"ל "הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו"
- 67 מאמר דיבור המתחיל "וידעת היום" תרנ"ז
- שתי השלמויות הקיימות אצל הקב"ה - כוח הגילוי וכוח הצמצום, מאוחדות זו בזו בעצם, ולכן הצמצום אינו מסתיר ומפריד באמת * דבר זה נעשה מוחשי באמצעות משל השפעת השכל מהרב אל התלמיד, בו נראה בבירור כיצד צמצום השכל לגבי התלמיד אינו אלא "צמצום בשביל הגילוי" * הבנה זו משפיעה על היחס הכללי לעבודת הניסיונות של האדם בעולם הזה, ואופן התמודדותו עם טרדות הפרנסה
- 137 מאמר דיבור המתחיל "שובה ישראל" תרנ"ט
- שתי דרגות כלליות באהבת ה': "בכל לבבך", ו"בכל מאורךך". "בכל לבבך" היא אהבת ה' הנובעת מהתבוננות שכלית מעמיקה במשמעות הפסוק "לאהבה את ה' אלוקיך כי הוא חייך" - הקב"ה הוא מקור החיים של הכול; ו"בכל מאורךך" היא אהבת ה' בלתי-מוגבלת הנובעת מפנימיות נשמת היהודי, והיא מתעוררת על-ידי התשובה ושברון-לב * במאמר מתבאר גם כן עניינה של יראת העונש על-פי חסידות

מאמר דיבור המתחיל "יום טוב של ראש השנה" תרס"ו 229

שני חידושים כלליים נעשים על-ידי הצמצום, בריאת העולם ועבודת בני-ישראל בו: א) על-ידי כך אור-אין-סוף הבלתי מוגבל מאיר גם במציאות העולמות המוגבלים. ב) על-ידי כך נמשך "אור חדש" שלמעלה מגדר גילוי * בזהר ובעץ חיים מבוארים טעמים שונים לבריאת העולם; אך על-פי חסידות מטרת הבריאה היא בבחינת "תאוה" שלמעלה מטעם * במאמר מתבאר בהרחבה ובעומק רב תוכנם של הטעמים השונים, ההכרח השכלי לומר שישנה סיבה עמוקה ופנימית יותר - "נתאוה הקב"ה", משמעותה של "תאוה" זו, וכיצד כל זה משפיע על עבודת האדם

מאמר דיבור המתחיל "למען דעת" תרע"ה 319

באור האלוקי ישנן שתי בחינות הופכיות: בחינת "אור" המגלה את האחדות המוחלטת של הקב"ה כפי שהיא, ובחינת "כח" המגלה את כוחו של הקב"ה להוות נבראים מחודשים, שונים ממקורם ונפרדים ממנו בהרגשתם * התבוננות נכונה במציאות הבריאה עצמה, מוכיחה ומכריחה שבחינת ה"כח" מיוחדת תמיד ביחוד עצמי עם מקורה האין-סופי, זאת בשונה מכוח הזריקה של האדם, הנפרד ממקורו לאחר פעולת הזריקה

ד"ה "האמנם ישב אלקים" תרמ"ג

"האומנם ישב אלקים על הארץ הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך ואף כי הבית הזה". והיינו ששלמה מתמי' כשראה אשר כבוד הוי' מלא את הבית ומתמי' דמאחר שהשמים ושמי השמים אינם כלים לעצמיות אור-אין-סוף, מכל שכן הבית הזה איך שייך שיהי' כלי לעצמיות אין-סוף ברוך הוא. אבל באמת כן הוא דבמקדש האיר עצמיות אור-אין-סוף, וכמו שכתוב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". וצריך להבין איך המקדש שהי' בגדר מקום, יהי' כלי לעצמיות אין-סוף.

ולהבין זה צריך להקדים תחילה ביאור ענין "הנה מקום אתי", דאיתא על זה במדרש רבה פרשת ויצא פרשה ס"ח: "הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו". [ו]צריך להבין תחילה פירוש וענין מקום. הנה בתיבת מקום, הביא בעקרים חלק ב' פרק י"ז ב' דיעות: הא' הוא שהמקום המקיף את הגשם נקרא מקום; והוא ז"ל כתב דעתו, שהמקום הממולא נקרא מקום, והיינו הפנוי והריקות אשר בו יכנוס הגשם נקרא מקום.

והנה בעמק המלך שער א' פרק א', ועוד בהרבה מקומות, פירש פירוש הא' שהביא העקרים, ודעתו שה'מקום' הוא העיגול הגדול שלפני הקו אשר נושא וסובל כל העולמות. וכן הפרדס בערך מקום פירש שהתפארת נקראת מקום, והוא בחינת שם הוי'. דשם הוי' בחשבון המרובע עולה קפ"ו: יו"ד פעמים יו"ד עולה ק', ה' פעמים ה' עולה כ"ה, ו' פעמים ו' עולה ל"ו, ה' פעמים ה' כ"ה. סך הכל קפ"ו בגימטריא מקום. וקאמר הטעם למה נקרא מקום, שהוא יתברך הוא נושא וסובל העולם שהם ו' קצוות. וזהו "הוא מקומו של עולם" שנושא וסובל העולם. ואם כן פירוש תיבת מקום, מקור. והוא כענין שמפרש רבינו ז"ל "ברוך כבוד הוי' ממקומו", משורשו ומקורו. והיינו לפי פירושם שהמקום הוא הנושא וסובל ואם כן הוא מקור העולם שכולם מסתעפים ממנו,

כמו שכתב הפרדס שם. וכן כתב הפרדס שם בשם רבנו משה, שמקום הוא בחינת כתר שהוא שורש ומקור כל העולמות, וגם כתר לשון כותרת ומקיף. וכן נראה מהרמב"ם שמפרש מקום היינו המקור וכמו שמפרש צור, מקום מחצב האבנים.

ורבינו ז"ל פירש, שמקום הוא בחינת ממלא כל עלמין. והיינו, העולם ומקור העולם, שהוא בחינת מלכות, וגם ששה מדות שהם בכלל ממלא כל עלמין. והיינו קרוב לדעת העיקרים. וזהו הקב"ה נקרא מקום דקודשא בריך הוא, הוא ז"א ומלכות. ובחינת ז"א הוא ששה קצוות מקור העולם שהם ו' קצוות גשמים, וז"א הם ו' קצוות רוחנים. והוא גם כן בכלל ממלא כל עלמין ולכן הקב"ה נקרא מקום. ובלקוטי תורה מהאריז"ל בפרשת תשא בפירושו הנה מקום משמע גם כן שמפרש כרבינו ז"ל, שהמקום פנוי שבו העולמות הוא בחינת מקום.

נשמע מזה שיש ב' פירושים [ב]בחינת מקום: הא' שמקום הוא בחינת אין-סוף הסובב כל עלמין שנושא וסובל העולם והוא מקור העולם; הב' שמקום הוא בחינת ממלא כל עלמין. אך צריך להבין לפי דעה זו, מה שכתוב במדרש רבה, "הוא מקומו של עולם", ד"הוא" קאי על אין-סוף עצמות ומהות שהוא מקום העולם, והיינו כהדיעה הא' שמקום הוא המקור. אך הנה באמת יש לתווכך כל הפירושים.

ב

ויובן בהקדם ביאור ענין מה שכתוב "ואהבת את הוי' אלקיך כו'" ש"ואהבת" לשון ציווי. ולכאורה צריך להבין מה שייך ציווי על אהבה, הרי היא מדה שבלב, ואינו שייך ציווי על זה. אך הענין, דהציווי אינו על האהבה כי אם על ההתבוננות בפסוק ראשון דקריאת שמע, "שמע ישראל כו' ה' אחד", וממילא יבוא לאהבה. והיינו שיתבונן איך שאין-סוף הוא יחיד ומיוחד ו"אני הוי' לא שניתי", שלא יש שום שינוי בין קודם הבריאה לאחר הבריאה, "אתה הוא קודם שנברא העולם ואתה הוא לאחר שנברא העולם" בלי שום שינוי כו'. כי העולמות בטלים נגדו יתברך, ומה שנראה לנו העולם ליש ודבר מציאות מה הוא שקר גמור, שבאמת אינו במציאות כלל רק שנראה לנו ליש.

אך באמת אי-אפשר לומר שמה שנראה העולם ליש הוא שקר גמור, דבאמת אינו במציאות כלל, שהרי אמרו רז"ל (סנהדרין פרק ז' משנה י"א): שנים לוקטין קישואין א' לוקט חייב וא' לוקט פטור, העושה מעשה חייב, האוחז את עיניו [פטור]. ואם נאמר שבאמת לא יש מציאות עולם כלל, למה העושה מעשה חייב הלא לא עשה דבר? ואם נאמר שגם מה שסקלו אותו הוא גם כן רק שנדמה כן, אם כן לפי זה לא יש שכר

ד"ה "האמנם ישב אלקים" תרמ"ג

פרק א

איך המקדש שהי' בנדר מקום, יהי' כלי
לעצמיות אין-סוף?

מקום מורה על הגבלה. הדבר נמצא
במקום מסוים וזהו התחום והגבול שלו
בלבד. אם כן איך בית-המקדש, שהוא מוגבל
במקום גשמי, יכול להכיל את עצמות אין-
סוף הבלתי-מוגבל?

ככדי לתרץ תמיהה זו, מקדים ומביא
במאמר כמה ביאורים בפירוש תיבת 'מקום'
ומשמעותה ברוחניות; אחר כך מבאר
בהרחבה את עניין אחדות ה'; ועל-פי כל זה
יבאר בסיום המאמר כיצד המקום הגשמי של
בית-המקדש הוא כלי לגילוי עצמות אין-סוף
ב"ה.

(3) במאמר הקודם הביא אדמו"ר מוהרש"ב, שיש
המבארים את עניין השראת השכינה בבית-המקדש
ברוגמת גילוי הנבואה אצל הנביא. גילוי הנבואה הוא
רק זיו והארה המאירים מהקב"ה, וכמו שכתוב (הושע
יב, א) "ביד הנביאים אדמה" - גילוי בבחינת "דמות"
בלבד. ולשיטתם, כך גם הגילוי בבית-המקדש הוא
רק בחינת זיו והארה בלבד, "דמות". לפי זה התמיהה
אינה קיימת, כי הזיו וה"דמות" הם הארה מוגבלת
שיכולה להצטמצם ולהאיר גם בעולם הגשמי.

אולם מפסוק זה ששלמה מתמיה ואומר "ואף כי
הבית הזה" מוכח, שבבית-המקדש האיר עצמיות
אור-אין-סוף, ולכן קיימת התמיהה כיצד ייתכן דבר
זה. וכך מוכח גם מהפסוק (בראשית כח, טז) "אכן יש
הוי' במקום הזה", שבמקום המקדש האיר בגלוי שם
הוי', המורה על העצמיות של הקב"ה. וכידוע, ששם
הוי' הוא שם העצם (פרדס שי"ט). מורה נבוכים ח"א
פס"א ואילך). וכפי שיתבאר להלן בסיום המאמר.

"האומנם ישב אלקים על הארץ הנה
השמים ושמי השמים לא יכלכלוך ואף כי
הבית הזה". והיינו ששלמה מתמי' כשראה
אשר כבוד הוי' מלא את הבית ומתמי'
דמאחר שהשמים ושמי השמים אינם כלים
לעצמיות אור-אין-סוף, מכל שכן הבית
הזה איך שייך שיהי' כלי לעצמיות אין-סוף
ברוך הוא.

הפירוש הפנימי של תיבת "שמים"
שבפסוק הנזכר, רומז לעולם האצילות;
והתיבות "ושמי השמים" רומזות לבחינת
הכתר. בחינת אלו הן מהעולמות האלוקיים
הבלתי מוגבלים, ומכל מקום גם עליהן נאמר
ש"לא יכלכלוך".

וזוהי תמיהת שלמה המלך: אם עולמות
עליונים אלו אינם 'כלים' להשראת עצמות
אור-אין-סוף בהם, מכל-שכן שהבית הזה,
בית המקדש הגשמי, לא יוכל להיות 'כלי'
לגילוי עצמות אין-סוף ב"ה.

אבל כאמת כן הוא דבמקדש האיר
עצמיות אור-אין-סוף, וכמו שכתוב "ועשו
לי מקדש ושכנתי בתוכם". וצריך להבין

(1) מלכים-א ח, כז. דברי הימים ו, יח.

(2) מאמר זה הוא חלק מ'המשך' מאמרים הכולל
שלושה מאמרים: מאמר ד"ה "רבי ברכי' פתח",
מאמר ד"ה "האמנם ישב אלקים" ומאמר ד"ה "והנה
כתיב". במאמר הקודם נתבאר התיבות "שמים"
ו"שמי השמים" על-פי חסידות.

האלוקי המאיר בעולמות לפי ערכם על-ידי הצמצום הראשון המבואר בכתבי האריז"ל⁸, האיר אור-איין-סוף הבל-יגבול שלמעלה מהצמצום, ה'מקיף' ו'סובב' את כל העולמות בהשוואה. אור זה נקרא בלשון הקבלה "עייגול הגדול שלפני הקו". "עייגול" רומז לאור מקיף בלתי מוגבל, שאין בו שום התחלקות מעלה ומטה. ואור מקיף זה שלפני הצמצום, הוא בחינת ה'מקום' ברוחניות לפי דברי העמק המלך, וכפי שיתבאר להלן טעם הדבר.

וכן הפרדס בערך מקום פירש שהתפארת נקראת מקום, והוא בחינת שם הוי'. דשם הוי' בחשבון המרובעי עולה קפ"ו: יו"ד פעמים יו"ד עולה ק, ה' פעמים ה' עולה כ"ה, ו' פעמים ו' עולה ל"ו, ה' פעמים ה' כ"ה. סך הכל קפ"ו בנימטריא מקום.

בספר פרדס רימונים לרמ"ק כתב, שספירת התפארת נקראת 'מקום'. ומבואר בכמה מקומות⁹, שספירת התפארת יש לה שייכות מיוחדת עם שם הוי' שלמעלה מהשתלשלות יותר משאר הספירות. ועל-פי זה, דברי הפרדס והעמק המלך עולים בקנה אחד: לפי דעת שניהם, המשמעות הרוחנית של 'מקום' היינו האור האלוקי שלמעלה מהשתלשלות.

וקאמר הטעם למה נקרא מקום, שהוא יתברך הוא נושא וסובל העולם שהם ו' קצוות. וזהו "הוא מקומו של עולם" שנושא וסובל העולם.

ולחבין זה צריך להקדים תחילה ביאור ענין "הנה מקום אתי"¹⁰, דאיתא על זה במדרש רבה פרשת ויצא פרשה ס"ח: "הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו". [ו] צריך לחבין תחילה פירושו וענין מקום.

הנה בתיבת מקום, הביא בעקרים חלק ב' פרק י"ז ב' דיעות: הא' הוא שהמקום המקיף את הגשם נקרא מקום; והוא ז"ל כתב דעתו, שהמקום הממולא נקרא מקום, והיינו הפנוי והריקות אשר בו יכנום הגשם נקרא מקום.

להמחשת ההבדל בין שני הפירושים בתיבת מקום, מביא אדמו"ר מוהרי"צ דוגמה מכוס מלאה מים. מהו מקום המים? לפי הפירוש הראשון דפנות הכוס המקיפות את המים הן כביכול המקום של המים; ואילו לפי הפירוש השני, המקום הפנוי והריק, החלל שבין דפנות הכוס, הוא מקום המים.

שתי דעות אלה עוסקות בפירוש עניין המקום כפשוטו. כעת עובר לבאר את עניינן של שתי דעות אלה על-פי קבלה וחסידות:

והנה בעמק המלך שער א' פרק א', ועוד בהרבה מקומות, פירש פירוש הא' שהביא העקרים, ודעתו שה'מקום' הוא העייגול הגדול שלפני הקו אשר נושא וסובל כל העולמות.

מבואר בתורת הקבלה, שלפני המשכת האור האלוקי באופן של 'קו', שהוא האור

(8) ראה בעניין זה לקמן במאמר סעיף ט.

(9) היינו הכפלת כל אות מן השם במניין אות זו עצמה.

(10) ראה סידור עם דא"ח ריז, ב. ומבואר שם, שהטעם שמירת התפארת פועלת התכללות בין שתי הספירות העליונות - חסד וגבורה, הוא כיוון שמאירה בה בחינה שלמעלה משתיהם, עיין שם.

(4) בספר המקורי, כאן מתחיל פרק ו של ההמשך.

(5) שמות לג, כא.

(6) ספר המאמרים תרפ"ז עמ' פד.

(7) ראה בעניין זה בספר המאמרים תרנ"ז עמ' קכו ואילך.

הזקן) "ברוך כבוד הוי' ממקומו", משורשו ומקורו. והיינו לפי פירושם שהמקום הוא הנושא וסובל ואם כן הוא מקור העולם שכולם מסתעפים ממנו, כמו שכתב הפרדס שם. וכן כתב הפרדס שם בשם רבנו משה, שמקום הוא בחינת כתר שהוא שורש ומקור כל העולמות, וגם כתר לשון כותרת ומקיף.

גם לפי הפירוש שתיבת 'מקום' קאי על ספירת הכתר קיימים שני המובנים: מצד אחד הכתר הוא מלשון כותרת ומקיף, והיינו האור שלמעלה מהשתלשלות המובדל מהעולמות; ומצד שני הכתר הוא שורש ומקור כל העולמות.

וכן נראה מהרמב"ם¹¹ שמפרש מקום היינו המקור וכמו שמפרש צור, מקום מחצב האבנים.

לפי פירוש הרמב"ם, צור הוא מקור האבנים, ומקור זה נקרא בשם מקום האבנים.

אם נסכם את העניין נמצא, שלפי דברי העמק המלך והפרדס המשמעות של תיבת 'מקום' ברוחניות היא – האור מקיף שלמעלה מהשתלשלות שהוא מקור העולמות. לדבריהם, פירוש תיבת מקום הוא כפירוש הראשון שהובא לעיל מהעיקרים, שהמקום המקיף את הגשם הוא הנקרא מקום. שכשם שהמקום המקיף את הגשם הוא הנושא וסובל אותו והוא שמבטא את קיומו, כך גם ברוחניות תיבת 'מקום' קאי על בחינת האור מקיף שלמעלה מהשתלשלות המובדל מהעולמות, שהיא מקורם והיא המאפשרת את קיומם.

הטעם שדרגות גבוהות אלו ("העיגול הגדול שלפני הקו" לפי דברי העמק המלך, או ספירת התפארת שבה מאיר שם הוי' שלמעלה מהשתלשלות לפי דברי הפרדס) נקראות 'מקום', הוא מפני ש"עיגול הגדול" ושם הוי' שלמעלה מהשתלשלות הם בבחינת "נושא וסובל כל העולמות".

"נושא" ו"סובל" מבטאים שני קצוות: מצד אחד הם נושאים וסובלים את הדבר הנשוא והנסבל, והוא כביכול מסתעף מהם; אבל מצד שני, ביטויים אלה מורים על כך שהדבר הנשוא והנסבל מובדל בערך מה"נושא" וה"סובל". וכמו נושא ונשוא שהם מובדלים זה מזה. לנושא אין שום שייכות ערכית ותוכנית לנשוא. וכמו כן "סובל" פירושו שהעניין הנסבל אינו תופס מקום אצל הסובל, וכמ"ש¹² "אני עשיתי . . ואני אסבול"¹².

וכך למעלה: מצד אחד, האור המקיף שלמעלה מהשתלשלות הוא ה"נושא" וה"סובל" את העולמות וממנו הם נמצאים; אבל מצד שני הוא מובדל לגמרי מהם והם אינם תופסים מקום לפניו כלל.

ואם כן פירוש תיבת מקום, מקור.

לפי פירושם של העמק המלך והפרדס, המילה 'מקום', הרומזת לאור מקיף הנושא וסובל את העולמות, רומזת למשמעות נוספת: מקור. וכנ"ל, שאור מקיף זה הוא מקור כל העולמות כולם וממנו הם מסתעפים.

והוא בענין שמפרש רבינו ז"ל¹³ (אדמו"ר

(11) ישעיהו מו, ד. וראה מצודת ציון שם שהוא מלשון טעינת משא.

(12) ראה ספר המאמרים תרנ"ז שם.

(13) ראה ספר המאמרים תקס"ט עמ' קפה. קצו. וראה דרך מצותיך דף קעח, ב: "על-דרך מאמר רז"ל השגור אצלם: "ממקומו הוא מוכרע", דאינו מקום

גשמי רק שורש של אותו דבר ומקורו".

(14) ראה מורה נבוכים חלק ראשון פרק טז.

וזהו כמו הדעה השנייה, דעת העיקרים, המובאת לעיל, "שהמקום הממלא נקרא מקום, והיינו הפנוי והריקות אשר בו יכנס הגשם". ועל-דרך זה במובן הרוחני של תיבת 'מקום', דקאי על האור והחיות המלוכשים בתוך העולמות, ולא האור המקיף "הנושא וסובל" אותם.²⁰

וזהו הקב"ה נקרא מקום דקודשא בריך הוא, הוא ז"א²¹ ומלכות. ובחינת ז"א הוא ששה קצוות מקור העולם שהם ו' קצוות גשמים, וז"א הם ו' קצוות רוחנים.²² והוא גם כן בכלל ממלא כל עלמין ולכן הקב"ה נקרא מקום.

ובלקוטי תורה מהאריו"ל בפרשת תשא בפירוש הנה מקום משמע גם כן שמפרש כרבינו ז"ל, שהמקום פנוי שבו העולמות הוא בחינת מקום.

נשמע מזה שיש ב' פירושים [ב] בחינת

המקור הוא מקור לדבר אחר המובדל ממנו בערך. כך האיין-סוף והעולמות המוגבלים מרוחקים זה מזה בתכלית ואין כל קשר ביניהם (מלבד עצם העובדה שהעולמות נמצאו מהאיין-סוף). והיינו 'מקור רחוק'. (ב) לפעמים תיבה זו מדגישה את הצד ההפוך, את הקירוב בין הדברים: הסיבה שדבר מסוים הוא מקור לדבר מסוים אחר, היא מפני היותם קרובים זה לזה. וכנ"ל בהערה הקודמת, שספירת המלכות (וספירות המידות) מצד תוכנה 'קרובה' לעולם, שהרי עניינה הוא למלוך על עולם - "אין מלך בלא עם".

(20) לשון המאמר היא: "קרוב לדעת העיקרים". ואולי הטעם לכך הוא, מפני שלדעת העיקרים 'מקום' קאי על "הפנוי והריקות אשר בו יכנס הגשם", והיינו העולמות עצמם; ואילו לפי ביאור אדמו"ר הזקן הכוונה היא בעיקר לאור הממלא כל עלמין שהוא לא העולם עצמו, אלא החיות האלוטיות המלוכשת בתוכו.

(21) = זעיר אנפין.

(22) שש המידות שלמעלה מהמלכות: חסד גבורה כו' עד מלכות.

ורבינו ז"ל¹⁵ פירש¹⁶, שמקום הוא בחינת ממלא כל עלמין. והיינו, העולם ומקור העולם, שהוא בחינת מלכות, וגם ששה מדות שהם בכלל ממלא כל עלמין. והיינו קרוב לדעת העיקרים.

אדמו"ר הזקן מפרש ש'מקום' הוא (לא האור מקיף שלמעלה מהשתלשלות, אלא) בחינת ממלא כל עלמין. והיינו ספירת המלכות ושש הספירות שמעליה שהן מקור החיות האלוטיות המתלבשת בגדרי העולם ומורגשת בו כמו נשמה¹⁷ הממלא את הגוף¹⁸.

מכיוון שאור הממלא כל עלמין מתלבש בעולמות בפנימיותם ונעשה חיות להם, לכן לפי פירוש זה יוצא ש'מקום', האור הממלא כל עלמין, הוא "העולם ומקור העולם"¹⁹.

(15) = אדמו"ר הזקן.

(16) ראה לקוטי תורה בחוקתי מת, ב. בהעלותך כט, סע"ד.

(17) כמאמר חז"ל: "מה הנשמה ממלא את הגוף, כך הקב"ה ממלא כל העולם". מדרש תהלים קג, א. וראה ברכות י, א.

(18) מבואר בשער היחוד והאמונה פרק ז, שספירת המלכות היא מקור החיות של העולם, כיוון שכל עניין המלוכה הוא למלוך על הזולת, על העם - "אין מלך בלא עם". וגם לספירות המידות שלמעלה ממלכות יש 'קירוב' מסוים לעולמות הנבראים, וכמו שכתוב "עולם חסד יבנה" (תהלים פט, ג). וכפי שזה באדם, ש"המדות שייכים דוקא כשיש זולת, דמי שהוא חסדן . . היינו דוקא כשיש זולת על מי להתחסד . . מה- שאין-כן מוחין, הרי יוכל לישב לעצמו ולהשכיל השכלות" (ספר המאמרים תרמ"ג עמ' צג).

(19) "מקור" בהקשר זה אינו כמו שהובא לעיל בנוגע לפירוש העמק המלך והפרדס שה"עייגול הגדול" ושם הוי' הם בבחינת "נושא וסובל את כל העולמות" וממילא גם 'מקור' להם באופן מקיף, אלא הכוונה לאור הממלא כל עלמין שהוא מקור לחיות הפנימית של העולם. וראה ספר המאמרים תרפ"ז עמ' פד: "והיינו מקור קרוב", עיין שם.

והיינו שכתבת "מקור" יש שתי משמעויות הפוכות: א) תיבה זו מדגישה את הריחוק בין הדברים:

"הוא" מורה על עצמות האלקות²⁴, ועל בחינה זו נאמר שהיא 'מקום' העולם. מוכח מכאן כדעת העמק המלך ש'מקום' הוא הסובב כל עלמין הבלתי-מוגבל שלמעלה מהשתלשלות.

אך הנה באמת יש לתווכך כל הפירושים.

ניתן לתווכך בין כל הפירושים כדלקמן, ועל-פי זה תתיישב הקושיא הנ"ל על פירוש אדמו"ר הזקן. ועל-ידי כל זאת נוכל להבין גם את הנושא בו פותח המאמר - עניין גילוי עצמות אין-סוף ב"ה בבית-המקדש הגשמי.

מקום: הא' שמקום הוא בחינת אין-סוף הסובב כל עלמין שנושא וסובל העולם והוא מקור העולם; הב' שמקום הוא בחינת ממלא כל עלמין.

אך צריך להבין לפי דעה זו, מה שכתוב במדרש רבה²³, "הוא מקומו של עולם", ד"הוא" קאי על אין-סוף עצמות ומחות שהוא מקום העולם, והיינו בהריעה הא' שמקום הוא המקור.

מלשון חז"ל "הוא מקומו של עולם" מוכח כדעה שמקום קאי על בחינת הבלתי-גבול שלמעלה מהשתלשלות. שהרי תיבת

(24) ראה ספר המאמרים תרמ"ד עמ' שנח: "תיבת הוא מורה על העלם . . (ו)אמיתית בחינת העלם לגמרי הוא בחינת פנימיות עצמות ומהות".

(23) פרשת ויצא פרשה סח (הוזכר לעיל בתחילת הסעיף).

סיכום פרק א

נשאלת השאלה: כיצד ייתכן שבמקומו הגשמי של בית המקדש, תשרה העצמיות של הקב"ה?

בתיבת "מקום" לפי פשוטו שני פירושים: או שקאי על המקום המקיף את הגשם או שקאי על הפנוי והריקות בו יכנוס הגשם.

לשני הפירושים יש משמעות רוחנית: הפירוש הראשון רומז לאור הסובב כל עלמין הנושא וסובל את העולמות; והפירוש השני רומז לאור הממלא כל עלמין המתלבש בתוך העולמות.